

Anonymt hatprat och yttrandefrihet

Sällskapet för mediefostrans publikationer 2/2017.
Sanni Mäntyniemi

Innehåll

Inledning	3
Vad är hatprat?	4
Hatprat skadar	5
Vad är straffbart	5
Yttrandefrihet är ingen absolut frihet	6
Var går gränsen mellan straffbart och ostraffbart hatprat?	7
Vad är Europadomstolen?	7
Anonymitet och hatprat på nätet	8
Vem bär ansvar för anonymt näthat?	9
Idéer för hur du kan diskutera hatprat, yttrandefrihet och anonymitet	10
Material för medieföstran	11
Källor och information	11

Inledning

Hatprat har blivit allt vanligare och synligare, och sprids speciellt på nätet. De hårda attityderna i samhället tar sig uttryck i kränkande nätkommentarer och hatprat. Den ökade mängden hatprat har lett till en livlig samhällsdiskussion om vad som är acceptabelt inom yttrandefrihetens gränser och vad som är straffbart.

“Anonymt hatprat och yttrandefrihet” är ett koncist infopaketer om hatprat, yttrandefrihet och anonymitet på nätet. Här hittar du information om vad hatprat är, vad som är straffbart och vad nätets anonymitet hämtar med sig för möjligheter och utmaningar. Materialet innehåller också frågeställningar som hjälper dig att diskutera hatprat med unga eller bland kollegerna. Materialet är riktat till professionella inom olika sektorer som arbetar med barn och unga, men är också användbart för andra som är intresserade av att fördjupa sig i ämnet.

Ett centralt delområde i arbetet mot hatprat är att stärka vår mediekritik och allmänna mediekunskap. Med stöd av en stark mediekunnighet kan var och en utöva sin yttrandefrihet medvetet och agera ansvarsfullt i samhället. I slutet av handboken finns en lista med tilläggsmaterial för den som önskar fördjupa sig ytterligare.

Vad är hatprat?

”Alla former av yttringar som sprider, underblåser, främjar eller rättfärdigar rashat, xenofobi, anti-semitism eller andra former av hatbaserad intolerans, innefattande: intolerans uttryckt genom extremnationalism och etnocentrism, diskriminering och fientlighet mot minoriteter, migranter och människor med immigrantbakgrund.”

(Europarådets ministerkommittés rekommendation)

Trots att termen hatprat är vanlig, finns det ingen universell rättslig definition av den. Hatprat riktas oftast mot etniska, religiösa, kulturella, språkliga, sexual- och könsminoriteter. Kännetecknande för hatprat är dess kränkande, förtalande eller hotande karaktär, som ofta är riktad mot grupper som åtnjuter diskrimineringskydd.

Vill du läsa mer?

Europarådets kommission mot rasism och intolerans (ECRI) publicerade år 2016 en utförlig och mer tidsenlig [rekommendation för att bekämpa hatretorik](#).

Hatprat skadar

Karakteristiskt för hatprat är att en person genom användandet av hatretorik försöker skapa en bild av att vara överlägsen i jämförelse med den som hatpratet riktas mot -på grund av hudfärg, religion eller motsvarande. Sammanhanget spelar en stor roll när skadan som hatprat förorsakar bedöms.

Skador som en följd av hatprat:

- **Negativ inverkan på offrets rättigheter och friheter, speciellt yttrandefriheten.**
- **Diskriminering och hot om våld mot personen eller gruppen som hatpratet riktas mot.**
- **Rasistiska eller annars hatiska uppfattningar sprids i samhället och de allmänna attityderna mot hatpratets offer blir mer negativa.**
- **Synen på offrets människovärde minskar.**
- **Hatprat kan utgöra ett hot för den allmänna ordningen om offren eller tredje parter reagerar våldsamt på hatpratet.**

Vad är straffbart?

Att en rättslig definition av hatprat saknas kan väcka frågor om det är olagligt och till vilken grad hatprat är straffbart. Begreppet hatprat kan omfatta våldsuppeggande uttryck som är olagliga. Men hatprat kan också bestå av olika slags kränkande, stötande och negativt stereotypiserande uttryck, som inte nödvändigtvis är olagliga i sig.

Trots att termen hatprat inte förekommer i den finska lagstiftningen kan hatprat ändå vara olagligt. I Finland är hatprat straffbart om det innehåller **hets mot folkgrupp, ärekränkning eller olaga hot**. Ofta ligger rasistiska motiv bakom hatprat och hatbrott. Enligt den finska strafflagen är ett rasistiskt motiv en straffskärpningsgrund.

Yttrandefrihet är ingen absolut frihet

Yttrandefrihet är en grundläggande politisk och mänsklig rättighet som utgör grunden för demokratin. Ett demokratiskt samhälle grundar sig på principen att människor fritt får sprida och ta emot information och idéer, samt kritisera makthavare utan att bli straffade för det.

I yttrandefriheten beaktas också möjligheten att sära, chockera eller uppröra. Att utöva sin yttrandefrihet innebär också ett ansvar för vad man uttrycker.

Det är viktigt att minnas att yttrandefriheten, trots sin grundläggande karaktär, inte är en absolut rätt och kan därför begränsas.

Ofta försvaras hatprat genom att hänvisa till yttrandefriheten. Man argumenterar att förbudandet av hatprat begränsar yttrandefriheten, men riktigt så är det inte. Enligt artikel 10 i Europakonventionen är begränsningen av yttrandefriheten tillåten om den är föreskriven i lag och nödvändig för ett demokratiskt samhälle. Yttrandefriheten innefattar alltså inte rätten att trakassera minoriteter eller ifrågasätta olika samhällsgruppers människovärde.

“Yttrandefrihet innebär ett ansvar för vad man uttrycker.”

Var går gränsen mellan straffbart och ostraffbart hatprat?

Eftersom hatprat inte har definierats i folkrättsliga bestämmelser behandlar Europadomstolen hatpratsfall oftast som yttrandefrihetsfall. De fall som behandlats i Europadomstolen söker efter en balans mellan yttrandefrihetens grundläggande betydelse i ett demokratiskt samhälle och individens rätt till att inte uppleva diskriminering.

Europadomstolen behandlar varje hatpratsfall utgående från fallets enskilda detaljer vilket gör rättspraxisen varierande. Det finns till exempel ingen klar gräns mellan straffbart hatprat och allmänt provocerande uttryck som är skyddade av Europeiska människorättskonventionen.

Därför påverkas domen starkt av sammanhanget för hatpratet. I processen beaktas bland annat vilken grupp hatpratet är riktat till, vem som är författaren samt spridning, tidpunkt och plats för hatpratet. Likadana uttryck kan dömas olika, till exempel om den ena publicerats i nyhetsmedier och den andra i en satirpublikation.

Vad är Europadomstolen?

Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen) är ett organ av Europarådet. Europadomstolens uppgift är att säkerställa förverkligandet av de mänskliga rättigheterna i Europa genom att tillämpa den Europeiska människorättskonventionen.

Europadomstolen är en oberoende internationell domstol som prövar klagomål från individer mot konventionens medlemsstater. Europarådets verksamhet har varit framträdande inom kampen mot rasism och på sistone även mot hatprat i Europa.

Anonymitet och hatprat på nätet

Internet och anonymitet har påverkat yttrandefriheten både positivt och negativt. På nätet är det lättare och snabbare än någonsin att sprida information och idéer - även anonymt. Å andra sidan är nätet också en aktiv plattform för spridning av hatprat.

Anonymitet i nätdiskussioner kan sänka tröskeln att ärligt uttrycka sin åsikt eller att provocera. Anonyma kommentarer har tidigare antagits vara mer kränkande än andra, men idag är det relativt vanligt att stöta på hatkommentarer som har undertecknats med det egna namnet. Trenden just nu är att anonymiteten ersätts med användarnamn i olika nättjänster, vilket gör det lättare att spåra hatpratet.

Argument för anonymitet:

- **Anonymitet främjar den offentliga diskussionens tillgänglighet.**
- **Alla har möjligheten att göra sin röst hörd med hjälp av anonymitet.**
- **Anonymitet på nätet är en viktig rättighet speciellt i länder där det finns brister i yttrandefriheten.**

Argument emot anonymitet:

- **Anonyma kommentarer är ofta kraftigare och mer kränkande än andra.**
- **Det finns inte tillräckliga medel för att spåra anonyma skribenter, vilket gör det problematiskt att ställa dem till svars för hatprat som de har uttryckt på nätet.**
- **Kommentarer på nyhetssidor kan jämföras med insändare till traditionella medier och borde därför inte publiceras om skribentens identitet är oklar.**

Vem bär ansvar för anonymt näthat?

Speciellt svåra fall för domstolarna är anonyma hatpratsfall på nätet. Det är svårt att utreda en anonym skribents identitet, vilket gör det problematiskt att döma rätt person. Ifallet *Delfi AS mot Estland* funderade Europadomstolen på ifall det är nyhetstjänsten eller skribenterna som är ansvariga för olagliga, anonyma hatkommentarer som har publicerats i nyhetsportalen. I fallet dömdes nyhetstjänsten till bötesstraff för anonyma hatkommentarer.

Hatpratets offer kan själv bestämma vem den anser vara ansvarig för hatskriverierna: nättjänsten eller skribenten. Enligt Europadomstolen är det klokt att väcka åtal mot nättjänsten i stället för skribenten eftersom skribenter till anonyma kommentarer inte alltid kan spåras. De digitala miljöerna är relativt nya och det finns inga klara spelregler ännu. Därför är det inte alltid klart vilket ansvar nättjänsterna har. Administratörerna har ensamrätt i att bestämma vad som får publiceras på nättjänsten. Därför uppfattas nättjänsterna ofta som ansvariga för innehållet på deras webbplats - även om det är tredje parter som har producerat det.

Människorättsorganisationer har däremot argumenterat för att skribenterna borde hållas ansvariga för sina hatyttringar i stället för att

straffa nättjänster som erbjuder en plattform för individer att använda sin yttrandefrihet. Vissa föreslår att stater borde utveckla nya sätt att vid behov identifiera anonyma nätanvändare, men andra förhåller sig skeptiskt till dessa idéer på grund av att de inkräktar på individens nät- och informationsskydd.

Europadomstolens rättspraxis att döma nyhetstjänster för olagliga kommentarer som anonyma tredje parter har skrivit kan minska på hatprat på nätet eftersom det skapar en press för administratörerna att stryka kommentarerna snabbare än tidigare. Men rättspraxisen kan också ha en negativ inverkan på yttrandefriheten om nättjänster börjar filtrera alla kommentarer före publicering.

Idéer för hur du kan diskutera hatprat, yttrandefrihet och anonymitet

Var ligger gränserna för yttrandefriheten?
Får man säga och skriva vad som helst?
Varför/varför inte?

Hur påverkar anonymitetet på vad du själv skriver på nätet?

Kan man försvara yttrandefriheten genom att kämpa mot hatprat? Hur kränker hatpratet yttrandefriheten i samhället?

Hur känns det att stöta på hatprat eller annars kränkande kommentarer på nätet? Sätt i offrets skor, hur skulle du reagera om hatpratet riktades mot dig?

Vad skall man göra om man stöter på hatprat? Var får man hjälp om man blir en måltavla själv?

Vad är okej enligt lagen? Varför är det straffbart med en viss slags uttryck men inte en annan?

Genom att diskutera ämnet ökar förståelsen för varför hatprat är olagligt, för skillnaderna mellan hatprat och yttrandefrihet och för vad det finns för redskap att bekämpa näthat och diskriminering - både i den egna omgivningen som i samhället i stort.

Frågeställningarna hjälper också att reflektera över det egna beteendet på nätet och med att effektivare utöva sin yttrandefrihet. Med hjälp av frågorna kan hatprat diskuteras med unga och andra som är intresserade av ämnet.

Material för mediefostran

- [Tolka och producera](#) är ett stödmaterial för analys av medieinnehåll som Sällskapet för mediefostran har producerat
- På Statens medieråds [No Hate-sidor](#) finns det mycket material för att behandla näthat med unga. Till exempel [Hat och kränkningar på internet - en vägledning för föräldrar](#) ger information och råd.
- Skolbioföreningens material [Vihapuhe ja sananvapaus](#) och [Disinformaatio ja valemedia](#) ger konkreta redskap för behandlandet av dessa fenomen med barn och unga (på finska).

Källor och tilläggsinformation

- [Fakta om hatpropaganda / Factsheet – Hate speech](#), Europadomstolen
- [Europeiska människorättskonventionen](#)
- [Finska strafflagen](#)
- [Delfi AS mot Estland](#), Europadomstolens rättsfall
- Neuvonen, Riku (red.), 2015, Vihapuhe Suomessa, Helsinki: Edita.
- [Weber, Anne, 2009. Manual on Hate Speech. Strasbourg: Council of Europe](#)
- [ECRI, Allmän policyrekommendation nr 15 om att bekämpa hatretorik](#)
- Europarådets ministerkommitté, [rekommendation om "Hate Speech"](#)